

การพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน Curriculum and Instruction Development

ณัฐวัชร จันทโรตรณ*

Nuttawat Chantarottron

สาขาการจัดการองค์การยุคใหม่ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาวิทยาลักรีก

Modern Organizational management, Faculty of Art, KRIRK University

ไพโรจน์ ญัตติอัครวงศ์**

Prirojn Yatiakaravong

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรีก, ประเทศไทย

Doctor of Pubic Administration, Faculty of Liberal Arts, KRIRK University, Thailand

E-mail : nuttawat4040@gmail.com

Received: November 22, 2021

Revised: April 22, 2022

Accepted: April 25, 2022

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นนํานําเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนที่ถือเป็นสิ่งสำคัญของการจัดการศึกษา เพราะเป็นสิ่งที่กำหนดแนวทางการปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ หลักสูตรที่ดีที่สุดต้องมีการพัฒนาอยู่เสมอ เพื่อให้มีเนื้อหาสาระที่ดีที่สุดโดยต้องทันกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ เทคโนโลยี และการเมือง ทาบา ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การเปลี่ยนแปลงปรับปรุงหลักสูตรอันเดิมให้ได้ผลดียิ่งขึ้น ทั้งในด้านการวางจุดมุ่งหมาย การจัดเนื้อหาวิชา การเรียนการสอน การวัดผลประเมินผล และอื่น ๆ เพื่อให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายอันใหม่ที่วางไว้ การพัฒนาหลักสูตรเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ ตั้งแต่จุดมุ่งหมายและวิธีการ การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรนี้จะมีผลกระทบกระเทือนทางด้านความคิดและความรู้สึกนึกคิดของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ส่วนการปรับปรุงหลักสูตร หมายถึง การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเพียงบางส่วนโดยไม่เปลี่ยนแปลงแนวคิดพื้นฐาน หรือรูปแบบของหลักสูตร กู๊ด ได้ให้ความเห็นว่า การพัฒนาหลักสูตรเกิดได้ ๒ ลักษณะ คือ การปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงหลักสูตร การปรับปรุงหลักสูตรเป็นวิธีการพัฒนาหลักสูตรอย่างหนึ่งเพื่อให้เหมาะสมกับระบบโรงเรียน จุดมุ่งหมายของการสอน วัสดุอุปกรณ์ วิธีสอน

* ดร.ณัฐวัชร จันทโรตรณ Dr.Nuttawat Chantarottron สาขาการจัดการองค์การยุคใหม่ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรีก Modern Organizational management, Faculty of Art, KRIRK University

** ดร.ไพโรจน์ ญัตติอัครวงศ์ Dr.Prirojn Yatiakaravong สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรีก Doctor of Pubic Administration, Faculty of Liberal Arts, KRIRK University

รวมทั้งการประเมินผล ส่วนคำว่าเปลี่ยนแปลงหลักสูตร หมายถึงการแก้ไขหลักสูตรให้แตกต่างไปจากเดิม เป็นการสร้างโอกาสทางการเรียนขึ้นใหม่ เซเลอร์ และอเล็กซานเดอร์ให้ความหมายว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การจัดทำหลักสูตรเดิมที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น หรือเป็นการจัดทำหลักสูตรใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิมอยู่ก่อน การพัฒนาหลักสูตร อาจหมายรวมถึงการสร้างเอกสารอื่นๆ สำหรับนักเรียนด้วย

จากความหมายของการพัฒนาหลักสูตรที่นักการศึกษาได้กล่าวไว้ข้างต้น ทำให้สามารถอธิบาย สรุปความหมายของการพัฒนาหลักสูตรได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรหมายถึง การจัดทำหลักสูตร การปรับปรุง การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรให้ดีขึ้น เพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของบุคคล และสภาพสังคม

คำสำคัญ : การพัฒนา; หลักสูตร; การเรียนการสอน

Abstract

The article presents the concept of Curriculum and Instruction Development, which is important of teaching management. Because of define regulation of teaching management to achieve destination. The best curriculum always have to development in order to be the best content by the way to abreast condition for transition of social, economy, technology and politics. Taba said that Curriculum Development is changing and improve the old curriculum to be better. On the other hand put the aim, the substance, Instruction, evaluation, and another. To succeed the new aim must be improve and curriculum development all the education system until the aim and approach so curriculum development will be affect though and felling every accessory. Curriculum improvement is changing the part of curriculum but not change the concept or curriculum of format. Good gives his opinion that the curriculum development will happen 2 types to be Adaptation and Change curriculum. The adaptation curriculum is the approach to curriculum development for being proper school system, aim of instruction, material tool, teaching means including evaluation. The change curriculum is amend curriculum to be different from the old curriculum and then create the opportunity instruction. Saylor and Alexander give meaning that curriculum development have to make the old curriculum to be better or make the new curriculum by no more the old curriculum. The curriculum development may be mean including make documents for the students.

The meaning of curriculum development from above the educators sum up that curriculum development is making the curriculum, the adaptation curriculum, and changing the curriculum to be better for being appropriate human and state of society.

Keywords : Development; Curriculum; Instruction

บทนำ

การที่ผู้บริหารสถานศึกษา คณะครู และบุคลากรทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาของสถาบันการศึกษาที่ตนเองสังกัดและมีส่วนรับผิดชอบในผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาจะกระทำการและ ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับความรู้และแนวคิดที่มีเหตุผลและความถูกต้อง อันจะเป็นแนวทางสร้างขวัญและกำลังใจให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความเชื่อมั่นและมุ่งมั่นในการปฏิบัติงาน เซเลอร์ และอเล็กซานเดอร์ ให้ความหมายว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การจัดทำหลักสูตรเดิมที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น หรือเป็นการจัดทำหลักสูตรใหม่ โดยไม่มีหลักสูตรเดิมอยู่ก่อน การพัฒนาหลักสูตร อาจหมายรวมถึงการสร้างเอกสารอื่น ๆ สำหรับนักเรียนด้วย^๑ กู๊ด ได้ให้ความเห็นว่า การพัฒนาหลักสูตรเกิดได้ ๒ ลักษณะ คือ การปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงหลักสูตร การปรับปรุงหลักสูตรเป็นวิธีการพัฒนาหลักสูตรอย่างหนึ่งเพื่อให้เหมาะสมกับระบบโรงเรียน จุดมุ่งหมายของการสอน วัสดุอุปกรณ์ วิธีสอน รวมทั้งการประเมินผล ส่วนคำว่าเปลี่ยนแปลงหลักสูตร หมายถึงการแก้ไขหลักสูตรให้แตกต่างไปจากเดิม เป็นการสร้างโอกาสทางการเรียนขึ้นใหม่^๒

ความสำคัญของหลักสูตรสถานศึกษา

ในอดีตสถานศึกษาเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้บรรลุจุดหมายตามหลักสูตรกลางที่กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดไว้เท่านั้น ปัจจุบันแนวความคิดดังกล่าวเปลี่ยนไป มีการกระจายอำนาจและมอบหมายให้สถานศึกษามีอำนาจตัดสินใจในกิจกรรมต่าง ๆ มากขึ้น จึงมีผู้นำแนวความคิดนี้บรรจุไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ เพื่อให้บังเกิดผลในการปฏิบัติ ดังข้อความในวรรคสอง มาตรา ๒๗ ที่ว่า ให้สถานศึกษาชั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ในวรรคหนึ่ง ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ^๓ สถานศึกษา

^๑ Saylor, J.G., W. Alexander and A. J. Lewis, *Curriculum Planning for Better Teaching and Learning*, (New York: Holt, Rinehart and Winston, 1981) p.52.

^๒ Good, Carter V., *Dictionary of Education*, (New York: McGraw. Hill Book, 1973) p.78.

^๓ สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และพระราชกฤษฎีกา จัดตั้งสำนักงานปฏิรูปการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๒*, (กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค, ๒๕๔๒), หน้า ๘๖.

ที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน จะต้องจัดทำสาระรายละเอียดตามกรอบของหลักสูตรแกนกลางและจัดทำหลักสูตรอื่นบางส่วนเพิ่มเติม เพื่อสนองความต้องการของผู้เรียนและความต้องการของท้องถิ่นนั้น ๆ ดังนั้น บทบาทของสถานศึกษาโดยเฉพาะผู้บริหารสถานศึกษาและคณะครูจะต้องรับผิดชอบงานทางด้านการจัดทำรายละเอียดของหลักสูตรในทุกเนื้อหาสาระเพิ่มเติม ทั้งนี้เพื่อให้หลักสูตรตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนและท้องถิ่นให้มากที่สุด ประกอบกับสถานศึกษามีบุคลากรที่มีความพร้อมที่จะกำหนดรายละเอียดสาระของหลักสูตรเพิ่มเติมได้เอง ในการพัฒนาหลักสูตรระดับสถานศึกษานั้น นอกจากเป็นบทบาทของบุคลากรของสถานศึกษาโดยตรงแล้ว สถานศึกษาอาจเชิญนักวิชาการจากมหาวิทยาลัย ผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานต่าง ๆ มาช่วยจัดทำหลักสูตรให้แก่สถานศึกษาได้ มาช ได้กล่าวว่า ผู้ที่จะจัดทำหลักสูตรให้แก่สถานศึกษาควรมาจากหลายแหล่ง จากบุคลากรในโรงเรียน ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้ปกครองนักเรียน ผู้เชี่ยวชาญจากสถาบันอุดมศึกษา กลุ่มบุคคลจากอุตสาหกรรมและชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลจนถึงนักการเมือง^๔ การที่บุคลากรของสถานศึกษามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร โดยเฉพาะผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน จะช่วยให้ผู้เกี่ยวข้องดังกล่าวเข้าถึงและเข้าใจความสำคัญ ทิศทางของหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างแท้จริง เพราะได้มีการอภิปราย การตรวจสอบ และการหาข้อยุติอย่างรอบคอบ เป็นที่แน่ชัดว่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูที่ดำเนินตามหลักสูตรที่ตนมีส่วนร่วมสร้างขึ้นมาเอง จะทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสนองความต้องการของผู้เรียนและบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้มากกว่าการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรที่มีผู้อื่นกำหนดมาให้เรียบร้อยแล้ว นักวิชาการด้านการพัฒนาหลักสูตรต่างเห็นตรงกันว่า การกระจายอำนาจการตัดสินใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรเป็นเรื่องจำเป็นและมีความสำคัญ จึงบัญญัติศัพท์ที่เกี่ยวกับแนวคิดในการสนับสนุนให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรเองไว้มากมาย เช่น การพัฒนาหลักสูตรที่ยึดโรงเรียนเป็นฐาน (School-based curriculum development) การพัฒนาหลักสูตรที่ยึดโรงเรียนเป็นหลัก (School-focused curriculum development) พร้อมทั้งมีความพยายามที่จะมอบอำนาจการตัดสินใจและการบริหารจัดการให้แก่ครูใหญ่หรือผู้บริหารสถานศึกษา โดยบัญญัติศัพท์เรียกแนวความคิดนี้ว่าการบริหารจัดการที่ยึดแหล่งปฏิบัติการเป็นฐาน (Site-based Management) การบริหารจัดการที่ยึดโรงเรียนเป็นฐาน (School-based Management) เป็นต้น

ประโยชน์หรือข้อดีของการกระจายอำนาจทั้งการบริหารจัดการและการพัฒนาหลักสูตรไปสู่สถานศึกษา คือ (๑) มีความสามารถที่จะตัดสินใจให้สอดคล้องกับเงื่อนไขของท้องถิ่นได้ดีขึ้น (๒) มีศักยภาพที่จะสร้างความกระตือรือร้นระหว่างผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (๓) มีศักยภาพที่จะส่งเสริมความเข้าใจ

^๔ Marsh, C.J., *Perspectives: Key Concepts for Understanding Curriculum*, (London: Falmer Press, 1997) p. 84.

เกี่ยวกับประชาธิปไตยดีขึ้น โดยชักจูงการตั้งให้บุคลากรเข้าร่วมกิจกรรมการตัดสินใจมากขึ้น (๔) มีศักยภาพในการส่งเสริมให้เกิดโครงสร้างการทำงานที่มีลักษณะเป็นนวัตกรรมมากขึ้น (๕) มีประสิทธิภาพในการจัดการศึกษามากขึ้น หลีกเลียงหรือลดการใช้โครงสร้างการทำงานแบบเดิมลง (๖) มีศักยภาพในการนำทรัพยากรของรัฐมาใช้ เพื่อให้เกิดการตอบสนองความต้องการที่เหมาะสมมากขึ้น (๗) ลดความขัดแย้งของกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ (๘) เปิดโอกาสให้กลุ่มบุคคลที่ด้อยโอกาสเข้ามามีส่วนร่วม (๙) ส่งเสริมการตรวจสอบและประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างเป็นวัตถุวิสัย^๕

วิธีการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

ขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรในระดับชาติหรือระดับสถานศึกษา จะมีวิธีดำเนินการในลักษณะเดียวกัน คือ เริ่มด้วยการกำหนดจุดหมายของหลักสูตร การกำหนดเนื้อหาสาระ การนำหลักสูตรไปใช้ การประเมินหลักสูตร และการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตร อย่างไรก็ตาม แต่ละขั้นตอนอาจมีการกระจายกิจกรรมให้ละเอียดและครอบคลุมมากขึ้นได้ เพื่อให้เหมาะสมกับธรรมชาติของหลักสูตรแต่ละระดับหรือแต่ละประเภท ซึ่งทาบานักพัฒนาหลักสูตรชาวอเมริกัน ให้ความเห็นสนับสนุนให้โรงเรียนเป็นผู้จัดทำหลักสูตรเอง โดยยึดหลักการดำเนินการจากระดับล่างหรือระดับรากหญ้า หากมีความเชื่อว่าครูในโรงเรียนซึ่งเป็นผู้สอนโดยตรงควรจะเป็นผู้จัดทำหลักสูตรเองมากกว่าส่วนกลางหรือเจ้าหน้าที่ระดับสูงเป็นผู้จัดทำและจัดส่งมาให้ และกล่าวว่าครูควรจะเริ่มกระบวนการพัฒนาหลักสูตรจากการสร้างหน่วยการเรียนรู้การสอนในเนื้อหาเฉพาะสำหรับเด็กในโรงเรียนก่อน ความเห็นดังกล่าวสอดคล้องกับนโยบายปฏิรูปการศึกษา ได้กำหนดกระบวนการพัฒนาหลักสูตรในระดับโรงเรียนออกเป็น ๕ ขั้นตอน ซึ่งสามารถปรับใช้ได้กับบริบทของประเทศไทย คือ

๑. การผลิตหน่วยการเรียนรู้การสอนหรือหลักสูตรเฉพาะรายวิชา การดำเนินการจะเป็นไปในลักษณะนำร่องกระบวนการจัดทำหลักสูตรในลักษณะหน่วยการเรียนรู้หรือหลักสูตรเฉพาะรายวิชาที่มีกิจกรรมดำเนินการ ๘ ประการ ได้แก่

๑.๑ การวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียน ในขั้นนี้คณะกรรมการหลักสูตรของโรงเรียนจะสำรวจความต้องการของผู้เรียนเพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำหลักสูตร โดยพิจารณาจากช่องว่างจุดบกพร่องและความหลากหลายแห่งภูมิหลังของผู้เรียน

^๕ Sturman, M., Don quixote: Notes including life and background of cervantes, chapter summaries and critical commentaries, purpose of the novel, technique and style, characterization, themes, questions of discussion, selected bibliography, (Lincoln, Neb: Cliffs Notes, 1989) p. 65.

๑.๒ การกำหนดจุดหมาย ภายหลังจากได้วิเคราะห์ความต้องการของนักเรียนแล้ว ผู้วางแผนหลักสูตรจะช่วยกันกำหนดจุดหมายที่ต้องการ

๑.๓ การเลือกเนื้อหา เนื้อหาสาระหรือหัวข้อเนื้อหาที่จะนำมาศึกษาได้มาโดยตรงจากจุดหมาย คณะผู้ทำหลักสูตรไม่เพียงแต่จะต้องพิจารณาจุดหมายในการเลือกเนื้อหาเท่านั้น แต่จะต้องพิจารณาความสอดคล้องและความสำคัญของเนื้อหาที่เลือกด้วย

๑.๔ การจัดเนื้อหา เมื่อได้เนื้อหาสาระแล้ว งานขั้นต่อไปคือ การจัดลำดับเนื้อหา ซึ่งอาจจัดตามลำดับจากเนื้อหาที่ง่ายไปสู่เนื้อหาที่ยาก หรืออาจจัดตามลักษณะหรือธรรมชาติของเนื้อหาสาระที่ต้องการให้ผู้เรียนเรียนรู้ การจัดเนื้อหาที่เหมาะสมควรจะสอดคล้องกับวุฒิภาวะของผู้เรียน ความพร้อมของผู้เรียนและระดับผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน

๑.๕ การเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ ผู้พัฒนาหลักสูตรจะต้องเลือกวิธีการหรือยุทธวิธีที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้กับเนื้อหาได้ นักเรียนจะทำความเข้าใจเนื้อหาผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ที่นักวางแผนหลักสูตรและครูเป็นผู้เลือก

๑.๖ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ครูเป็นผู้ตัดสินใจวิธีการที่จะจัดและกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ และการจัดลำดับขั้นตอนของการใช้กิจกรรม ในขั้นนี้ครูจะปรับยุทธวิธีให้เหมาะกับนักเรียนเฉพาะกลุ่มที่ครูรับผิดชอบ

๑.๗ การกำหนดสิ่งที่จะต้องประเมินและวิธีการในการประเมิน ครูผู้สอนในฐานะผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรจะต้องประเมินและตรวจสอบให้ได้ว่าหลักสูตรดังกล่าวบรรลุจุดหมายหรือไม่ ครูผู้สอนจะต้องเลือกเทคนิควิธีอย่างหลากหลายเพื่อใช้ให้เหมาะสมกับการวัดผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน และให้สามารถบอกได้ว่าจุดหมายของหลักสูตรได้รับการตอบสนองหรือไม่

๑.๘ การตรวจสอบความสมดุลและลำดับขั้นตอน ผู้จัดทำหลักสูตรจะต้องมุ่งเน้นที่การจัดทำหลักสูตรหรือหน่วยการเรียนการสอนให้คงเส้นคงวาและสอดคล้องภายในตัวหลักสูตรเอง การดำเนินการในลักษณะนี้ก็เพื่อให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมและเกิดความสมดุลในเนื้อหาและประเภทของการเรียนรู้

๒. การนำหลักสูตรหรือหน่วยการเรียนไปทดลองใช้ เมื่อคณะผู้รับผิดชอบหลักสูตรได้จัดทำหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรในรูปของสื่อหรือบทเรียนต่าง ๆ เรียบร้อยแล้ว คณะครูก็จะนำเอกสารหลักสูตรเหล่านั้นไปทดลองสอนในชั้นเรียนที่รับผิดชอบ มีการสังเกต วิเคราะห์และเก็บรวบรวมผลการใช้หลักสูตรและการจัดกิจกรรมในชั้นเรียน เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการปรับปรุงหลักสูตรให้สมบูรณ์ขึ้นในโอกาสต่อไป

๓. การปรับปรุงเนื้อหาในหลักสูตรให้สอดคล้องกัน ในขั้นตอนนี้จะต้องปรับหน่วยการเรียนรู้หรือหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนอย่างแท้จริง โดยพิจารณาความสอดคล้องระหว่างความสามารถของผู้เรียนกับทรัพยากรที่โรงเรียนมีอยู่และกับพฤติกรรมการสอนของครู มีการรวบรวมข้อจำกัดต่าง ๆ ที่ได้จากการทดลองไว้ในคู่มือครู เพื่อจะใช้เป็นข้อสังเกตและแนวทางที่จะช่วยให้ครูได้จัดกิจกรรม การสอนอย่างรอบคอบ

๔. การพัฒนารอบงาน ภายหลังจากจัดทำบทเรียนหรือหลักสูตรรายวิชาต่าง ๆ จำนวนหนึ่งแล้ว ผู้พัฒนาหลักสูตรจะต้องตรวจสอบหลักสูตรและสื่อในแต่ละหน่วยหรือแต่ละรายวิชา ในประเด็นของความเหมาะสมและความเพียงพอของขอบข่ายเนื้อหา และความเหมาะสมของการจัดลำดับเนื้อหา ครูหรือผู้เชี่ยวชาญทางด้านการพัฒนาหลักสูตรจะต้องรับผิดชอบจัดทำหลักการและเหตุผลของหลักสูตรโดยดำเนินการผ่านกระบวนการการพัฒนารอบงาน

๕. การนำหลักสูตรไปใช้และเผยแพร่ เพื่อให้ครูที่เกี่ยวข้องนำหลักสูตรไปใช้จริงในระดับห้องเรียนอย่างได้ผล จำเป็นที่ผู้บริหารจะต้องจัดฝึกอบรมครูประจำการอย่างเหมาะสม^๖

ความสำคัญของการเรียนการสอน

ทฤษฎีการสอนสำคัญที่มีผู้นำไปใช้อย่างแพร่หลายในการออกแบบการเรียนการสอน คือหลักการพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน (basic principles of curriculum and instruction) โดยไทเลอร์ ผู้นำการปฏิรูปการศึกษาสมัยใหม่ของประเทศสหรัฐอเมริกาในช่วงปี ค.ศ. ๑๙๓๐ และได้ชื่อว่าเป็นผู้วางรากฐานในด้านการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนโดยเป็นบุคคลแรกที่ระบุว่าการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน มีองค์ประกอบที่ต้องดำเนินการเกี่ยวกับการกำหนดจุดประสงค์ของการศึกษา การคัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ การประเมินประสิทธิภาพของประสบการณ์การเรียนรู้^๗ โดยมีรายละเอียด คือ

๑. การกำหนดจุดประสงค์ของการศึกษา มีความสำคัญต่อการวางแผนและการปรับปรุงโปรแกรมการศึกษา แหล่งสารสนเทศที่ใช้ในการกำหนดจุดประสงค์ได้จาก

- ๑.๑ สารสนเทศเกี่ยวกับผู้เรียน รวมทั้งความต้องการและระดับพัฒนาการของผู้เรียน
- ๑.๒ ปัญหาของผู้เรียนที่มีคุณค่าสมควรนำมาวิเคราะห์
- ๑.๓ เนื้อหาทางวิชาการ

^๖ Taba, H., *Curriculum development theory and practice*, (New York: Harcourt, Brace and World, 1962) p. 54.

^๗ Richey, R. C., Klein, J. D., & Tracey, M. W., *The instructional design knowledge base*, (New York: Taylor & Francis, 2011). p. 30.

๒. คัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ ไทเลอร์ ได้เสนอให้นำข้อมูลจากนักจิตวิทยาการเรียนรู้ มาใช้ในการจัดลำดับความสัมพันธ์ของจุดประสงค์และเงื่อนไขที่ช่วยให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ ประสบการณ์การเรียนรู้ตามทัศนะของไทเลอร์ หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและเงื่อนไขของสิ่งแวดล้อมภายนอกที่ผู้เรียนเป็นผู้กระทำหรือตอบสนองเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ไทเลอร์ ได้เสนอหลักการของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ คือ

๒.๑ ผู้เรียนควรมีความรู้เดิมที่เหมาะสมกับประสบการณ์การเรียนรู้ที่ได้รับ

๒.๒ ผู้เรียนต้องได้รับความพึงพอใจจากการมีส่วนร่วมในประสบการณ์การเรียนรู้และมีความพึงพอใจต่อผลที่ได้รับ

๒.๓ ประสบการณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ ที่นำเสนอแก่ผู้เรียน ควรทำให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์และทำให้ผู้เรียนมีความสนใจในการเรียน

๒.๔ ผู้เรียนต้องได้รับการฝึกปฏิบัติทั้งพฤติกรรมและเนื้อหาสาระที่แปลงมาจากวัตถุประสงค์

๒.๕ ประสบการณ์การเรียนรู้ที่จัดให้กับผู้เรียนอาจให้ผลการเรียนรู้มากกว่า ๑ อย่างและอาจทำให้เกิดผลการเรียนรู้ที่ไม่ต้องการให้เกิดขึ้นได้เช่นกัน

๓. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ให้มีการจัดระเบียบของประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อให้แต่ละประสบการณ์ได้ส่งเสริมซึ่งกันและกัน และนำไปสู่การสะสมผลการเรียนรู้ในระยะยาวโดยมีเกณฑ์ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ๓ เกณฑ์ ได้แก่ ความต่อเนื่อง การลำดับก่อนหลัง และการบูรณาการ โดยความต่อเนื่องหมายถึง ความสัมพันธ์ของเนื้อหาในเชิงลึกและเชิงกว้าง การลำดับก่อนหลังเป็นความสัมพันธ์ของเนื้อหาที่แสดงให้เห็นว่าอะไรเป็นพื้นฐานของอะไร และการบูรณาการ คือการเชื่อมโยงจุดประสงค์และประสบการณ์ของสาระวิชาที่ต่างกัน

๔. การประเมินประสิทธิภาพของประสบการณ์การเรียนรู้ คือ การประเมินประสิทธิภาพของประสบการณ์การเรียนรู้หรือหลักสูตร ความหมายของการประเมิน คือ กระบวนการค้นหาว่าประสบการณ์การเรียนรู้ได้ช่วยพัฒนาและทำให้เกิดผลการเรียนรู้ตามที่ต้องการหรือไม่ การประเมินควรทำเป็น ๓ ระยะ ทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการเข้าร่วมในโครงการการเรียนการสอน นอกจากนี้ควรมีการประเมินเพื่อติดตามผลหลังสำเร็จการศึกษาแล้วเพื่อดูความคงทนในการเรียนรู้^๔

ข้อเสนอที่ให้มีการกำหนดเป้าหมายและจุดประสงค์ทางการศึกษา การจัดประสบการณ์การเรียนการสอนและการประเมินผลผู้เรียน ถือเป็นกระบวนการพื้นฐานที่นำมาใช้ในการออกแบบการเรียนการสอนในปัจจุบันได้มีปรับเปลี่ยนรูปแบบการสอนมาเป็นทักษะในศตวรรษที่ ๒๑ มุ่งพัฒนาทักษะผู้เรียน ๕ ด้าน คือ การเรียนรู้หนังสือ การคิด การทำงาน การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการใช้ชีวิต^๕

^๔ Tyler, R. W., *Basic Principle of Curriculum and Instruction*, (Chicago: University of Chicago Press, 1949) p. 28.

^๕ บุญพิศ นัยน์พาณิช, “การสอนพระพุทธศาสนาตามแนวนวักคัสตฤศาสน์”, *วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๓) : หน้า ๓๐๙.

วิธีการพัฒนาการเรียนการสอน

ในการพัฒนาระบบการเรียนการสอน นั้น มีแนวคิดเกี่ยวกับระบบที่นำมาใช้แบ่งได้ ๒ ลักษณะคือ การคิดเป็นระบบ (systematic thinking) และ วิธีการเชิงระบบ (system approach) (๑) การคิดเป็นระบบ หมายถึง การกำหนดองค์ประกอบและการจัดองค์ประกอบของระบบให้มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นลำดับขั้นตอน เพื่อนำไปสู่จุดมุ่งหมายที่กำหนด ระบบในลักษณะนี้จะมีลักษณะเป็นผังการดำเนินงานหรือการทำงานอย่างเป็นลำดับขั้นตอน^{๑๐} (๒) วิธีการเชิงระบบ นั้น เป็นแนวคิดเชิงปฏิบัติ ที่ใช้ในการแก้ปัญหาอย่างเป็นลำดับขั้นตอนและสมเหตุสมผลตามกระบวนการวิทยาศาสตร์ คือการมองความสัมพันธ์ในเชิงสาเหตุและผล ซึ่งนำไปใช้ในการตรวจสอบผลลัพธ์ที่ได้ หากผลที่ได้ไม่สมบูรณ์ ก็สามารถปรับปรุงแก้ไขใหม่จนกว่าจะได้ผลลัพธ์ที่สมบูรณ์^{๑๑} วิธีการเชิงระบบนี้ประกอบด้วยกระบวนการพื้นฐาน ๒ กระบวนการ คือ (๑) การวิเคราะห์ เป็นการพิจารณาองค์ประกอบของระบบเดิมที่ต้องการปรับปรุงให้ดีขึ้น และ (๒) การสังเคราะห์ เป็นกระบวนการที่ใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการค้นหาทางเลือกหรือกลวิธีต่าง ๆ ในการแก้ปัญหา ซึ่งอาจทำได้โดยการปรับปรุงความสัมพันธ์ของข้อมูลป้อนกลับ เพื่อปรับปรุงแก้ไข กลไกควบคุม ตัวป้อน กระบวนการ ผลผลิตองค์ประกอบในระบบใหม่ หรือสร้างองค์ประกอบใหม่และสร้างความสัมพันธ์ขององค์ประกอบใหม่นั้น^{๑๒} ระบบการเรียนการสอน จึงพัฒนาขึ้นจากการวิเคราะห์องค์ประกอบของการเรียนการสอนและจัดองค์ประกอบเหล่านี้ให้สัมพันธ์กันตามองค์ประกอบเชิงระบบในรูปของตัวป้อน กระบวนการผลผลิต การควบคุมและข้อมูลป้อนกลับ ซึ่งนำเสนอในรูปของแผนภูมิตามความคิดสร้างสรรค์ของนักออกแบบระบบ

สรุป

กระบวนการพัฒนาหลักสูตร มีสาระสำคัญโดยสรุป คือ (๑) การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน คือ ข้อมูลทางด้านความต้องการ ความจำเป็นและปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและการปกครอง ตลอดจนนโยบายทางการศึกษาของรัฐ ข้อมูลทางด้านจิตวิทยา ปรัชญาการศึกษา ความต้องการของผู้เรียน ตลอดจนวิเคราะห์หลักสูตรเดิม เพื่อพิจารณาข้อบกพร่องที่ควรปรับปรุงแก้ไข (๒) การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร คณะกรรมการดำเนินงานจะต้องร่วมกันพิจารณากำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรให้สอดคล้องกับข้อมูลพื้นฐาน โดยจุดมุ่งหมายของหลักสูตรจะระบุคุณสมบัติของผู้ที่จบหลักสูตรนั้น ๆ

^{๑๐} ทิศนา ขัมมณี, ศาสตราจารย์ : องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๒๔-๒๕.

^{๑๑} Romiszowski, A.J., *Designing instructional systems: Decision making in course planning and curriculum design*, (New York: Nichols, 1981)

^{๑๒} Richey, R. C., Klein, J. D., & Tracey, M. W., *The instructional design knowledge base*, p.32.

มุ่งพัฒนาผู้เรียนทั้ง ๓ ด้าน คือ พุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย โดยกำหนดทั้งจุดมุ่งหมายทั่วไป และจุดมุ่งหมายเฉพาะ แต่ละรายวิชา ซึ่งจะเน้นการปฏิบัติมากขึ้น โดยคำนึงถึงพัฒนาการทางร่างกาย และจิตใจ ตลอดจนปลูกฝังนิสัยที่ดีงาม เพื่อให้เป็นพลเมืองดี (๓) การกำหนดเนื้อหาและประสบการณ์ การเรียนรู้ หลังจากได้กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแล้ว ก็ถึงขั้นการเลือกสาระความรู้ต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ เพื่อความสมบูรณ์ให้ได้วิชาความรู้ที่ถูกต้องเหมาะสม กระบวนการขั้นนี้ จึงครอบคลุมถึงการคัดเลือกเนื้อหาวิชาแล้วพิจารณาจัดลำดับเนื้อหาเหล่านั้นว่า เนื้อหาสาระใดเป็นพื้นฐานของเนื้อหาใดบ้าง ควรให้เรียนอะไรก่อนอะไรหลัง แล้วแก้ไขเนื้อหาที่ถูกต้องสมบูรณ์ทั้งแง่สาระและการจัดลำดับที่เหมาะสม ตามหลักจิตวิทยาการเรียนรู้ (๔) การนำหลักสูตรไปใช้เป็นขั้นของการแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน ซึ่งเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญ และเกี่ยวข้องกับครูผู้สอน หลักสูตรจะประสบผลสำเร็จ มีประสิทธิภาพนั้นขึ้นอยู่กับผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอนจะต้องศึกษาทำความเข้าใจ และมีความชำนาญในการใช้หลักสูตร ซึ่งครอบคลุมถึงการเตรียมการสอน การจัดการเรียน การสอน การจัดสภาพแวดล้อมต่างๆ ภายในโรงเรียนเพื่อเสริมหลักสูตร การนิเทศการศึกษา และการบริหารการบริการหลักสูตร ฯลฯ นอกจากนี้ในขั้นนี้ยังครอบคลุมถึงการนำหลักสูตรไปทดลองใช้ก่อนนำไปเผยแพร่ด้วย

การพัฒนาการเรียนการสอนมีสาระสำคัญ โดยสรุป คือการพัฒนาการเรียนการสอนเป็นขั้นตอนที่ดำเนินการต่อจากการวิเคราะห์การเรียนการสอนโดยกิจกรรมที่ดำเนินการในการพัฒนาการเรียนการสอน ได้แก่ (๑) การกำหนดขั้นตอนการเรียนการสอน (๒) การออกแบบสื่อและแหล่งการเรียนรู้ (๓) การออกแบบการวัดประเมินผลการเรียนรู้

การกำหนดขั้นตอนการเรียนการสอน ทำได้โดยวิเคราะห์ผลการเรียนรู้และงานที่จะต้องปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุผลการเรียนรู้ว่ามีขั้นตอนการดำเนินการอย่างไร นำขั้นตอนการปฏิบัติงานมากำหนดเป็นขั้นตอนการเรียนการสอน สำหรับขั้นตอนการเรียนการสอนพื้นฐานที่สามารถใช้กับผลการเรียนรู้ทั่วไปนั้น แบ่งเป็น ๔ ขั้น คือ

๑) ขั้นนำ มีจุดมุ่งหมายเพื่อเตรียมความพร้อมของผู้เรียน เหตุการณ์การสอนในขั้นนี้ ได้แก่ การสร้างความสนใจ การบอกจุดประสงค์การเรียนรู้ และการกระตุ้นให้ระลึกถึงการเรียนรู้ที่มีมาก่อน

๒) ขั้นสอน มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนสร้างความรู้ ความเข้าใจ เหตุการณ์การสอนในขั้นนี้ ได้แก่ การนำเสนอความรู้และสื่อการเรียนรู้ การชี้แนะแนวทางการเรียนรู้แก่ผู้เรียน การให้ผู้เรียนปฏิบัติและฝึกฝน การให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียน

๓) ขั้นสรุป มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนสรุปและสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ เหตุการณ์การสอนในขั้นนี้ ได้แก่ การแนะแนวเทคนิคการสรุปความรู้ การถ่ายโยงความรู้โดยให้ผู้เรียนฝึกการนำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ

๔) ชั้นประเมินผล มีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายการเรียนรู้หรือไม่ เหตุการณ์การสอนในขั้นนี้ ได้แก่ การประเมิน การให้ข้อมูลย้อนกลับ และซ่อมเสริมการเรียนรู้ การออกแบบสื่อและแหล่งการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้แบ่งได้ ๓ ลักษณะคือสื่อสิ่งพิมพ์สื่อเทคโนโลยีและสื่ออื่น ๆ แหล่งการเรียนรู้แบ่งเป็น ๒ ประเภท ได้แก่ สถานที่และบุคคล หลักในการเลือกสื่อและแหล่งการเรียนรู้ คือสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ เหมาะสมกับผู้เรียนและรูปแบบการเรียนการสอนที่เลือกใช้ มีความสะดวกและคุ้มค่าในการนำไปใช้การออกแบบการวัดประเมินผลการเรียนรู้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อเลือกใช้เครื่องมือการวัดผลให้สอดคล้องกับผลการเรียนรู้ที่ต้องการ และมีคุณภาพ สำหรับการประเมินผล การเรียนรู้นั้นใช้เกณฑ์การประเมินทั้งแบบอิงกลุ่มและอิงเกณฑ์

บรรณานุกรม

ทิตินา แคมมณี. ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ.

พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

บุญพิศ นัยน์พานิช. “การสอนพระพุทธศาสนาตามแนวนวักคัสตฤศาสน์”. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธ.

ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๓) : ๓๐๙.

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และพระราชกฤษฎีกา

จัดตั้งสำนักงานปฏิรูปการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร : พรักหวานกราฟฟิค, ๒๕๔๒.

Good, Carter V. Dictionary of Education. New York: McGraw. Hill Book, 1973.

Marsh, C.J. Perspectives: Key Concepts for Understanding Curriculum. London : Falmer Press, 1997.

Richey, R. C., Klein, J. D., & Tracey, M. W. The instructional design knowledge base. New York : Taylor & Francis, 2011.

Romiszowski, A.J. Designing instructional systems: Decision making in course planning and curriculum design. New York : Nichols, 1981.

Saylor, J.G., W. Alexander and A. J. Lewis. Curriculum Planning for Better Teaching and Learning, New York : Holt, Rinehart and Winston, 1981.

Sturman, M. Don quixote: Notes including life and background of cervantes, chapter summaries and critical commentaries, purpose of the novel, technique and style, characterization, themes, questions of discussion, selected bibliography. Lincoln, Neb : Cliffs Notes, 1989.

Taba, H. **Curriculum development theory and practice**. New York : Harcourt, Brace and World, 1962.

Tyler, R. W. **Basic Principle of Curriculum and Instruction**. Chicago : University of Chicago Press, 1949.